

כִּי מִמָּוֶל הַכֹּל וּמִיָּד נִתְּנָה לָךְ (דברי הימים א' כט, יד)

ספר טל חיים

שיחות לחג הפסח
שנאמרו בסייעתא דשמיא
בבית המדרש של ישיבת תורת החיים
מפי מו"ר ראש הישיבה
הרב שמואל טל שליט"א

שנת ה'תשע"ה

ה

תזכר עניינים

י	מכתבי ברכה וחסכמות
כח	חקדמח
כז	פת'חח

ל' שער א: חג הפסח – חג התחדשות האהבה

ל' שיחח א: חג הפסח וחג המצות

אהבת ה' וישראל – כאהבת איש ואישה ♦ פסח או חג המצות? ♦
הזוגיות של ישראל וה' יתברך ♦ רצונו של מקום: להאמין באהבתו
לישראל ♦ לא להאמין לקושי ♦ אם רק נאמין בטוב ה' ♦ לעם ישראל
לא מגיע עונש ♦ גאולת ישראל בכוח האהבה ♦ אני אהוב ה' – משמע
בכוחי לתקן עולם! ♦ ישועת ה' כהרף עין ♦ מדוע העולם והאמת של
ישראל מתנגשים ♦ הנהגת תפארת ישראל ♦ על דעת שתתקלקל
השורה ♦ השפעת החסד לישראל תלויה בנו

נ' שיחח ב: לענג את ה' יתברך

מאבק יעקב והמלאך ♦ מי שאינו מאמין בעצמו – אינו מצליח ♦
השעשוע בירידת ה' אלינו ♦ יותר מכל השכליים ♦ הגילוי של פסח –
אהבה שאינה תלויה בדבר ♦ הפתרון לבעיית הגאווה – מיקוד
תשומת הלב ברצון ה' ♦ שמחה הדדית בין איש לאשתו ♦ הבנת
מקומנו ביחסים עם ה' ♦ לבקש לשמח את הקב"ה ♦ "שלוש פעמים
רקדתי עם אשתי בלילה הזה" ♦ שמחה שמקרבת את הגאולה

ס' שיחח ג: חירות בחשכת חגלות

חג החירות לאורך הדורות ♦ חירות גשמית וחירות רוחנית ♦ האמנם
זמן חירותנו ♦ יצאתי או לא יצאתי? ♦ בדמיך חיי ♦ צרות מצמיחות
♦ ארבע מדרגות עמידה בניסיון ♦ שעבוד מצרים – כור הזיקוק של
עם ישראל ♦ כפילות כהתגלות ♦ הקב"ה מצילנו מידם ♦ משמעות
החירות – אור של אמונה בגלות ♦ להתחזק באמונה מתוך קריאת
ההגדה ♦ גם המצה באה ללמד אמונה וחירות ♦ המניע האמיתי של
העולם ♦ החירות והאהבה ♦ התגלות האהבה שאינה תלויה בדבר ♦
גילוי אהבת האמת בפסח

שיחח ד: תשובה של פסח, תשובה של אלול

עז

שתי תשובות בשנה ♦ למי שייך שיר השירים, ומתי חל ראש השנה?
 ♦ פסח – אהבה טבעית שאינה תלויה בדבר ♦ פרקי זוגיות ♦
 ההקבלה לקשר בין ישראל וה' יתברך ♦ ביעור הגאווה בשביל האהבה
 ♦ בין אני לאין ♦ היחס שבין המצה לחמץ ♦ שני שלבים בעבודת ה':
 גילוי הרצון, והורדתו למציאות ♦ בין שניות להתחדשות

שער ב: חמץ ומצה

פט

שיחח ח: חמץ ומצה – עצמיות וביטול לח'

צא

ממלחמת הנצרות והאסלאם אל מהות החמץ והמצה ♦ מלחמת
 הדתות – ציפיה למשיח ♦ מדוע נאסר חמץ רק בפסח ♦ מצה – על
 מה ולמה? ♦ מהותה של המצה ♦ מהותו של החמץ ♦ נקודת ההווה
 של עם ישראל ♦ ביטול שאיננו אובדן ♦ שילוב החמץ והמצה ♦
 השילוב הראוי של המצה והחמץ ♦ קידוש היצר ♦ שתי גישות
 קיצוניות ♦ החמץ והמצה שבנצרות ♦ החמץ והמצה שבאסלאם ♦
 חמץ ומצה בימות הגאולה ♦ התחזקות בלימוד תורה

שיחח ו: חזשבתה – כוח המחשבה המוביל לענווה

ומסירות נפש לח'

קח

"לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו!" ♦ ביטול המציאות בכוח
 המחשבה ♦ שאלות נוספות על מצוות ביעור חמץ ♦ מידת הענווה
 ומצוות הפסח ♦ סוד המצה ומסירות הנפש ♦ חיפזון של אמונה ♦
 זכותו של ליל השמורים – בזכות מסירות הנפש ♦ מסירות הנפש של
 קרבן פסח ♦ דרכי הטבע ומסתורי הנס ♦ מחשבה, ביטול ומסירות
 נפש – הלכה למעשה ♦ כוח המחשבה ♦ דרכים לקניית מידת מסירות
 נפש ♦ להתעורר ולהביא את הגאולה

שיחח ז: מצה שמורה, ליל שימורים, שמורים חפקד

לעירך

קכג

שני סוגים של שמירה ♦ שמירת ירושלים – ציפייה לבניינה ♦
 הציפייה לגאולה היא העיקר ♦ שמירה גם ביום: לא להתבלבל מאור
 חלקי ♦ שתי השמירות בליל פסח ובמצה ♦ ליל שימורים ♦ מצה
 שמורה ♦ המצה: סמל לחיבור השלם ללא חוצצים

שער ג: מגאולת מצרים לגאולה העתידה קלא

שיחח ח: מ"בחפזון יצאת" ל"לא בחפזון תצאו" קלג

"מדלג ממצרים לים ומים לסיני" * שלושה מיני חיפזון * שאלות על מצוות ביעור חמץ * חובה לספר על החובה * ממתנה נחליאל * דילוגו של הקב"ה – גילוי שכינה * הסכנה שבגילוי שכינה * חיפזון – ההתגלות הבטוחה * ללמוד מפסח את הדרך לגאולה ללא חיפזון * גאולה פרטית מהחמץ * היחס הנכון בין החמץ והמצה * הפחד להתבטל * דביקות בה' עם נר ה' * נקודת ההיפוך * אחותי תאומתי * לדבוק בה' עם ההגדה * החשיבות שבדיבור על החובה * גילוי הנשמה על ידי התורה * חיים אמיתיים באהלה של תורה * ממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות * זמן חירותנו – הזמן שממנו התחילה דעתנו להיות נתונה לתורה * לפעול עם הקב"ה ביחד * לקרב את גילוי ה'

שיחח ט: מוחין דגדלות ומוחין דקטנות, בימים חזם ובזמן קנח

גדלות וקטנות ביציאת מצרים * מהי גדלות, מהי קטנות * אהבת כלולותיך – בזכות המוחין דגדלות * גדלות, קטנות ושוב גדלות * שלושה שלבים בגילוי המוחין * גדלות וקטנות בעבודת האדם * מדוע אני רחוק מה'? * בין השכל לרגש * ללמוד ללכת בעצמך * להתחזק על פי היכולת * גדלות וקטנות בגאולת מצרים * גדלות וקטנות באתחלתא דגאולה * מוחין דגדלות בגאולת דורנו והסתלקותם * הפחד מהמוחין דגדלות * לא להתייחס מהגאולה

שיחח י: תחינה העצמות האלה! קעא

בשורתו של חזון יחזקאל * התחינה העצמות האלה * מבחנו של יחזקאל הנביא * שאלות על חזון יחזקאל * אמונה בנצח ישראל * דמדומי הנבואה * שותפות בתהליך הגאולה * אין די בתחיית הגוף * דרכנו לקירוב הגאולה * התמודדות עם מחשבות זרות בתפילה כדגם לדרכנו על הגאולה * הקב"ה אוהב ישראל * העולם מחכה לעם ישראל * נוסחאות הגאולה * לימוד תורה כהאזנה לדבר ה' * אסור לחטוא לשם שמים

שיחח יא: פסח, מלאכי ואליהו הנביא קפח

המסר של נבואת מלאכי * הקשר בין נבואת מלאכי לשבת הגדול * נבואת מלאכי – הנבואה האחרונה כהכנה לגאולת ישראל * טענתם הראשונה של ישראל ותשובת ה' * טענתם השנייה של ישראל ותשובת ה' אליה * קשיים בהבנת תפקידו של אליהו * שלוש הגאולות * בין פתאומיות לחיפזון * גאולה במידת המשפט * להיגאל

בזכות מצוות המעשר ♦ אין ישראל רואים את קץ הגלות ♦ ספר הזיכרון – המעשים הטובים אינם אובדים ♦ האדם איננו לבדו בעולם! ♦ השאלות הגדולות של דור הגאולה ♦ אליהו מיישב את האמונה בלבבות ישראל ♦ גאולת ישראל על פי הנועם אלימלך ♦ חידושו של הנועם אלימלך ♦ תמיהות על דברי הנועם אלימלך ♦ צער השכינה הוא על צערם של ישראל ♦ אסור לחשוב שצערנו נפרד מצער השכינה ♦ בחושך הגלות אי אפשר לראות את אהבת ה' אלינו ♦ אליהו הנביא מאחד את צער ישראל עם צער השכינה ♦ האהבות שמביאות את הגאולה ♦ פתאומיות יזומה ♦ להתחזק באהבת ה' אלינו

שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו ר"ג

שיח יב: מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' רמז

שיר השירים – משל לאהבת ה' ♦ פתיחה ♦ שלושה יסודות באהבת ה' ♦ האהבה בוערת בלב ♦ המשל – אהבת איש לרעהו ♦ דיבורי אהבה ♦ עשיה משותפת ♦ הקשבה והבנה ♦ שמחה ♦ להרגיש את ההערכה של הזולת ♦ לראות את מעלות הזולת ♦ מודעות פנימית לגעגועים ♦ מודעות פנימית לשמחה שבאהבה ♦ הנמשל – אהבת האדם לבוראו ♦ דיבורי אהבה ♦ עשייה משותפת ♦ הקשבה – להבין את ה' ♦ שמחת ה' בעולם ובנו ♦ להרגיש ולהפנים את אהבת ה' אלינו ♦ להרגיש את ההערכה של ה' אלינו ♦ לראות את חסדי ה' ♦ מודעות פנימית לגעגועים ♦ מודעות פנימית לשמחה שבאהבה

שיח יג: אני ישנה ולבי ער רמג

שיר השירים כמשל לקשר שבין ישראל לה' יתברך לאורך הדורות ♦ שיר השירים: אהבה אביבית ♦ אהבה ללא תנאי ♦ המגילה: נבואה על יחסי עם ישראל והקב"ה לאורך הדורות ♦ המגילה מתארת את קורות עם ישראל עד הדור האחרון ♦ הבנת פשוטי המקראות – בסיס להבנת המסר השלם של המגילה ♦ "אני ישנה" לעומת "על משכבי": שתי גישות ביחס הרעיה לדודה ♦ "אני ישנה ולבי ער" ♦ שאלות על פשט הפסוקים ♦ "על משכבי בלילות" ♦ שלוש השבועות ♦ השוואה בין הפרקים ♦ ביאור מהלך הדברים ♦ ריחוק לשם התקרבות ♦ אהבת אמת ♦ "תמתי – תאומתי": אהבת בוסר לעומת אהבה בשלה ♦ "חולת אהבה אני" ♦ הנמשל: שתי ההנהגות של עם ישראל בגלות ♦ הנהגת הריחוק: "בקשתיו ולא מצאתיו" ♦ הארות באפלה: "קול דודי דופק" ♦ הנהגת הקרבה: "קול דודי דופק" ♦ חולשת ישראל: "רחצתי את רגלי איככה אטנפם" ♦ כך נרדמנו בגלות המרה ♦ עם ישראל

והקב"ה שוב ביחד: "אני לדודי ועלי תשוקתו" ♦ הלכה למעשה – לעורר את הרעיה ♦ כנסת ישראל – נוכחת לצידנו ממש!

רעד

שיחז יד: עד שתחפץ

ביאור פשט שיר השירים ♦ פרק ז' והשאלות העולות ממנו ♦ דברי הדוד ומענה הרעיה ♦ שובי שובי השולמית ♦ לכה דודי נצא השדה ♦ פרק ח' והשאלות העולות ממנו ♦ מי יתנך כאח לי ♦ השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו ומה תעוררו את האהבה ♦ שימני כחותם על ליבך כחותם על זרועך, כי עזה כמוות אהבה ♦ חיתום המגילה ♦ ביאור השבעות בנות ירושלים ♦ ביאור המשל ♦ איסור עירוב דבש בקטורת ♦ הקטורת מבטאת את הכוח של הנשמה ♦ שימו לב אל הנשמה ♦ הרעיה משביעה את בנות ירושלים – אל תתערבו באהבתי לדודי ♦ בצבאות או באיילות השדה ♦ בנות ירושלים – נשמות הצדיקים ♦ קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך ♦ הרעיה אינה נענית לקריאה של הדוד ♦ התפתחות האהבה של עם ישראל לקב"ה ♦ עם ישראל אינו עונה לקריאת ה' ♦ בשורת הגאולה נועדה ליצור אמון אצל הרעיה באהבת הדוד אליה ♦ שובו של הדוד ותחילתה של תקווה חדשה ♦ פניית הדוד לרעיה בתיאור יופי ראשה ובהיותה האחת והיחידה עבורו ♦ שובי השולמית – אל דודך האוהב ♦ מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים ♦ ה' אוהב את פשוטי ישראל ♦ אני לדודי ועלי תשוקתו ♦ לכה דודי נצא השדה ♦ הסבר בנמשל – אין לנו ביטחון עצמי בשביל לגלות את אהבת ה' אלינו ♦ הבושה הרעה בגילוי אהבת ה' – מעכבת את הגאולה ♦ הסבר בנמשל – בדור של הגאולה האמונה תהיה בלי סיוע ומעוררי אהבה ♦ תפילת הרעיה להתגבר על הבושה – מי יתנך כאח לי ♦ רגע ההיפוך בהתנהגות של הרעיה ♦ מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה ♦ שימני כחותם על ליבך כחותם על זרועך ♦ עזה כמוות אהבה קשה כשאל קנאה ♦ אני חומה ושדי כמגדלות ♦ כרם היה לשלמה בבעל המון ♦ הפסוק האחרון: ברח דודי ודמה לך לצבי או לעופר האיילים ♦ ה' מחכה שאנחנו נגביר את אהבתו אלינו!

שט

מפתחות

הקדמה

"כי ממך הכל ומידך נתנו לך" (דברי הימים א' כט, יד). כל רעיון נכון הכתוב בספר זה, כל עצה טובה בעבודה, כל העמקה אמיתית בעניין כלשהו או בביאור של מאמר כלשהו, הכל בחסד ה' עלי וממנו בלבד. אילו פי מלא שירה כים ושפתותי שבח כמרחבי הרקיע אין אני מספיק להודות לה' על החסד הגדול שגומל עלינו בחנינת הדעת.

כל אחד ממועדי ישראל מביא עמו הארה מיוחדת, המאפשרת לנו להתקשר אל ה' יתברך באופן המיוחד לחג זה. מתוך העיון בפסוקי יציאת מצרים, במצוות החג ובשיר השירים אשר נהגו לקוראו בחג הפסח, עולה תמונה מרהיבה של יחסי דוד ורעיה, המושתתים על אהבה ומציאת חן שאינה תלויה בדבר – מכוחם בחר בנו ה', מכוחם החיה והחזיק אותנו בכל שנות הגלות הקשה, ומכוחם הוא גם גואל אותנו ממנה. תמונה זו – הנכונה גם ביחס לכלל ישראל וגם ביחס לכל פרט בפני עצמו – נחשפה והודגשה על ידי גדולי ישראל, שמסרו נפשם להנחילה לעם ישראל.

בספר זה, המאסף שיחות שנמסרו בשיבתנו הקדושה בימי הפסח, השתדלנו לאחוז בשיפולי גלימתם ולאמץ את דרכם, המאירה את פסוקי התנ"ך ומצוות התורה באור חדש ומגלה אותם כאבני בניין יסודיות לעבודת ה' של דורנו. הגיע עת דודים, והדוד מצפה לגילוי אהבתה של רעייתו, ואף הרעייה מצפה לגילוי אהבתו של דודה, והתקשרותנו אליו באהבה מזרזת ומקרבת את התגלותו השלימה אלינו במהרה בימינו.

מתלמידי יותר מכולם (תענית ז' ע"א) – לא רק בגלל שאלותיהם וקושיותיהם והערותיהם, אלא בעיקר בגלל שהם הסיבה להשפעת השפע מאת ה'.

ומבין כל תלמידי היקרים והאהובים ברצוני להודות במיוחד לתלמידי החכמים והנבונים, האהובים והיקרים עד מאד, שהשקיעו השקעה אדירה וגדולה בעריכת השיעורים, בניסוחם, בסידורם ובהוצאתם לאור: ר' אבינדב ויתקון שליט"א והרב הראל דביר שליט"א. כמה טרחות טרחו וכמה יגיעות יגעו עד שזכו לברך על המוגמר. כל מעשיהם מעשי חושב. וזכו להוציא מתחת ידיהם ספר מבורך בברכת ה'. ברצוני לברכם בזה שיזכו להגדיל תורה ולהאדיר, להמשיך ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויבורכו מפי עליון הם ובתיהם בכל מילי דמיטב. ברך ה' חילם ופועל ידיהם תרצה.

שמואל טל

שבט תשע"ה

פתיחה

מיוחדים הם מועדי ישראל שעבר, הווה ועתיד נשזרים בהם. מצד אחד, חג הפסח מציין את הקדום שבמאורעות עמנו – יציאת מצרים, המהלך שממנו התחילה הבריאה לקבל את משמעותה הרוחנית, בכך שמכוחה קיבלו ישראל תורה ומצוות והתחברו בקשר של קיימא לרצון ה': "ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה" (דברים ד, כ); וכדבריו המאירים של ר' אלימלך מליז'נסק זיע"א: "אז ביציאת מצרים התחיל חידוש התורה, לכן אמר אני ה' אשר הוצאתיך, שזה העיקר שהיה התחלת התורה אשר בשבילה היה עיקר הבריאה" (נועם אלימלך בא ד"ה או יאמר בא).

מצד שני, חג הפסח מביא איתו מסרים הנוגעים לעבודת ה' שלנו, הן במישור הכללי הן במישור הפרטי. מיציאת מצרים אנו למדים על מעלתם של ישראל, על אהבת ה' אלינו שאינה תלויה בדבר, על ביטול לה' ועל היחס המדויק בינו ובין העשייה והעצמיות שלנו, על שמחה אמיתית, ועוד ועוד.

ומצד שלישי, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו) – חז"ל ובעקבותיהם צדיקי הדורות לימדונו כי בגאולת מצרים טמונה הנוסחה לגאולה העתידה, וככל שנשכיל להבין את אופיה של ההארה בגאולת מצרים, ואת חלקו של עם ישראל בתהליך מופלא זה, כך נוכל לשאוב מחג הפסח חיזוק לדרכנו אל הגאולה השלימה, ולבנות בעולם הזה כלים שיכילו את האור המופלא שה' יתברך מבקש להאיר בנו.

השער הראשון: חג הפסח – חג התחדשות האהבה, עוסק
בייחודו של חג הפסח. הוא פותח בעיון בשמותיו השונים המלמדים על מהותו של חג זה, ממשיך בעמידה על החידוש

שבא לעולם עם יציאת מצרים, ובביאור משמעותה של החירות הישראלית בימי הגלות הארוכים שעברו על עם ישראל. השער מסתיים בהשוואה בין אופי התשובה של פסח לזו של אלול והימים הנוראים, ולאור זאת מתאר את העבודה הפנימית המיוחדת של כל אחד משני הזמנים הללו ואת היחסים ביניהם. **השער השני: החמץ והמצה**, פותח בעמידה על סודה של המצה, המסמלת את הענווה שצריכה לעמוד בבסיסה של העשיה, ומבאר את היחס שבין גילוי העצמיות של האדם ובין הענווה והביטול. בהמשך, על ידי עיון במשמעותה של פעולת ביטול החמץ, מתחדדת ההכרה בעוצמת המחשבה שלנו וביכולת שלנו לשלוט בה ולכוון אותה. משמעות נוספת של המצה מתגלה במלאכת השמירה מחימוץ, אשר עמידה על טיבה מבארת בעומק גם את משמעותו של ליל השימורים, ואת הבקשה הנאמרת בסיום ליל הסדר: 'שומרים הפקד לעירך'.

השער השלישי: מגאולת מצרים לגאולה העתידה, עוסק בהיבטים שונים של גאולת מצרים, ובקשר ההדוק שבינה ובין הגאולה העתידה. בבסיס שער זה עומדת התפיסה הרואה בגאולת מצרים דגם להנהגת ה' את עמו בכל הדורות, שהרי בכל דור ודור הוא יתברך מתדפק על דלתותינו ומבקש לגאול אותנו, צר לו בצער הגלות עוד יותר מאיתנו, וכיסופיו לגאולה גדולים מכיסופינו. מתוך כך ניתן להבין את עומקו של ההבדל בין גאולת מצרים שהיתה בחיפזון לגאולה העתידה שנאמר עליה שלא תהיה בחיפזון, ולהתכוון לגאולה זו. אף המונחים 'מוחין דגדלות' ו'מוחין דקטנות' שהוזכרו ביחס לגאולת מצרים, שבים ומשמשים בגאולה העתידה, וניתן להפיק מגאולת מצרים מסר חשוב הנוגע להתמודדות עימם. השער ממשיך ועוסק בחזון העצמות היבשות, הנקרא בשבת חול המועד פסח,

ומסיים בנבואה הנקראת בשבת הגדול, שבה מסיים גם אחרון הנביאים – מלאכי, נבואה המהווה קריאת כיוון לדור הגאולה.

השער השלישי: שיר השירים ומשמעותו בדורנו, פותח בדרכי חיזוק האהבה בין איש לרעהו וגם בינינו לה' יתברך, על פי שיר השירים. בהמשך השער העיסוק בשיר השירים מעמיק, תוך אחיזה בשיפולי גלימתם של רש"י ופרשנים נוספים שראו בשיר השירים נבואה המתארת את קורותיה של כנסת ישראל, ומתוך כך מנסה לחשוף את הקריאה שה' יתברך, באהבתו הגדולה, קורא אלינו בדורות האחרונים, ולחדד את הבנת תפקידנו המיוחד והמשמח בעת הזאת.

יהי רצון שספר זה יסייע לחבר את ליבם של ישראל לאביהם שבשמים באהבה ומתוך חירות פנימית, לבקוע את המסכים ולחשוף את האור הפנימי שגנוז בכל אחד מאיתנו, ומתוך התחברות לאור הזה, לרוח ה' שבקרבתנו, נזכה להתקרב אל ה' עוד ועוד, ותתקיים בנו הנבואה: "ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" (עובדיה א, כא).

שיחזח י"ב

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה'

שיר חשירים – משל לאהבת ה'

פתיחה

פעמים רבות בתנ"ך מופיעה האהבה הזוגית כמשל לקשר בין עם ישראל והקב"ה¹, אולם יותר מכל התייחד שיר השירים כספר שכולו משל זה. עליו אמר ר' עקיבא: "אין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל; שכל הכתובים קודש, ושיר השירים קודש קדשים" (משנה ידים ג, ה).

וכן כותב הרמב"ם בהלכות תשובה (י, ג) בתארו את המדרגה העליונה של אהבת ה': "וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה, יתירה, רבה, עזה עד מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוֹגָה (דבק בדבר, בלא לשים לב לדבר אחר) בה תמיד כְּאֵלוֹ חוֹלֵי האהבה שאין דעתן פנויה מאהבת אותה אשה שהוא שוגה בה תמיד, בין בשכבו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה – יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, ושוֹגֵין בה תמיד, כמו שציוונו "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" (דברים ו, ה). והוא ששלמה אומר דרך משל:

1. ראה ירמיה ב, יחזקאל טז, הושע ב, ועוד.

'כי חולת אהבה אני' (שיר השירים ב, ה). וכל שיר השירים – משל הוא לענין זה".

שלושה יסודות באהבת ה'

מדברי הרמב"ם נמצאנו למדים שלושה יסודות חשובים במצוות אהבת ה': יסוד ראשון: הרמב"ם מדבר על חובת האהבה של כל אדם בישראל לבוראו, כאהבת הרעיה לדודה בשיר השירים. אך מבואר בדבריו ש"כל שיר השירים – משל הוא לענין זה"; כלומר, שאין לחשוב שמדובר רק באהבת הרעיה לדודה אלא גם באהבת הדוד לרעייתו, דהיינו לא רק בחובת האהבה שלנו לה', אלא גם באהבתו של ה' יתברך לכל אחד ואחד מישראל².

יסוד שני: 'שיר השירים' – המיוחד והנעלה יותר מכל השירים שבעולם (על פי פירוש רש"י שיר השירים א, א). מהותו של השיר במקרא היא הבעת הרגשות הפנימיים של המשורר. אמנם בדרך כלל מתחדשים גם רעיונות גדולים באמצעות השירה, אולם עיקר ייחודה של השירה אינו בהתחדשות אלא בהבעת הרגשות הנובעים מהאדם על ידי השירה. השיר מבטא את התחושות הפנימיות ביותר שבאדם, שאי אפשר להביען בדיבור בעלמא או בכתיבה בלבד של רעיונות, נפלאים ככל שיהיו. על כן שרו משה, מרים ובני ישראל על ים סוף, דבורה הנביאה וברק בן אבינועם לאחר הבסת סיסרא ודוד המלך כל חייו. מטעם זה גם אנו שרים בתפילות, בסעודות שבת ויום

2. ודאי שעיקרו של שיר השירים מבטא את אהבת ה' לכלל ישראל ואת אהבת כלל ישראל לה'. אך כוונת הרמב"ם להדגיש ששיר השירים מבטא גם את אהבת היהודי הפרטי לה' יתברך, וממילא גם את אהבת ה' לכל יהודי ויהודי באופן פרטי.

טוב ובשמחות. אנו שרים דווקא, ואיננו מסתפקים במחשבות עליונות, שכן את עוצמות האהבה והכיסופים שלנו אל ה' יתברך יכולים אנו לבטא – ובו בזמן לעורר בקרבנו – דווקא באמצעות השירה.

מטעם זה, כפי שרואים אנו בשיר השירים, יכולה הרעיה, שהאהבה הבוערת בליבה, לשיר לדודה את אותו שיר אהבה שוב ושוב.³ ואף הדוד מבקש מרעייתו שתעשה כן: "השמיעני את קולך" (שיר השירים ב, יד), רוצה אני לשמוע קולך באשר הוא, יהא אשר יהא מה שתאמרי! כן אומר הקב"ה לכל יהודי – 'בני יקירי, אני אוהב אותך ורוצה לשמוע את קולך. לא משנה מה תאמר, העיקר שתדבר איתי'.

זוהי המשימה הנפלאה והעיקרית שעלינו לעשות מתוך האהבה שבווערת בליבנו אל ה' יתברך – לבטא את האהבה הזו ולומר לקב"ה שאנו אוהבים אותו. גם אם אנו מרגישים שבאמירה זו אין כל חידוש, גם אם חזרנו עליה אלפי פעמים במהלך חיינו, שכן בכל פעם אמירה זו יכולה להיות זכה ורעננה. יסוד זה אנו רואים מדי יום, ב'פסוקי דזמרה' שתקנו חז"ל לומר קודם התפילה. אלפי פעמים אנו חוזרים על מזמורים אלה בחיינו – וכן עשו אבותינו, ויעשו גם הדורות הבאים אחרינו; אך בכל בוקר פסוקים אלה חביבים ויקרים לפני הקב"ה כביום כתיבתם ואמירתם בפעם הראשונה, שכן המטרה בשירה זו

3. הן הרעיה והן הדוד חוזרים על דברי אהבתם בסגנון דומה פעם אחר פעם. למשל: "הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים" (שיר השירים א, טו; ד, א), "שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני" (שם ב, ו; ח, ג), וכן עניינים דומים אחרים.

ריח | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

איננה חידוש מילולי או פילוסופי, אלא עצם השירה וההלל לה', מתוך האהבה המתחדשת ונובעת בליבנו.⁴

יסוד שלישי: מטרת המשל היא להקל על הבנת הנמשל על ידי התבוננות במשל והבנתו לפרטיו. היות ואהבת הדוד והרעיה שבשיר השירים היא משל לאהבת ה' וישראל, נמצא שמעניין האהבה בין אדם לחברו יש להבין וללמוד על אהבת האדם לה'. מתוך התבוננות במהות הקשר ודרכי התקשורת בין דוד לרעייתו ובין איש לרעהו, נוכל ללמוד כיצד לפתח את הקשר והאהבה שבינינו ובין ה' יתברך.

החידוש הגדול שביסוד זה, הוא שהמציאות מספקת לנו משל מדויק ממנו יכולים וצריכים אנו ללמוד על ידי דימוי אהבה לאהבה. מתוך כך נדע את הדרכים להעצים ולהעביר בלבנו את האהבה לה', עד שנזכה ש"רשפי התעוררות ליבנו באהבתך ובתורתך יתמידו ויתרבו בלי הפסק" (מתוך תפילת החיד"א לתשליך).

האהבה בוערת בלב

לפני שנדבר על הדרכים לפיתוח האהבה לקב"ה, יש לבאר מהי הדרך להשגת קנייני הלב בעבודת ה', כגון אהבת ה' ויראת הרוממות⁵. באופן כללי, ניתן להבחין בשלוש גישות מרכזיות שהתייחסו לשאלה זו. הגישה הראשונה נוקטת שהיהודי

4. כפי שנראה לקמן בעזרת ה', האהבה לה' קיימת בליבו של כל יהודי, בין אם הוא מרגיש אותה ובין אם אינו מודע לה כלל.

5. כמובן שהעיקר והשורש לכל הישג והתקדמות כלשהי (כולל בעבודת ה') הוא הסיעתא דשמיא, וכמבואר באריכות בספר טל חיים ימים נוראים (שער ב' פרק ב). אלא שהאדם מצידו מתבקש להשתדל להתקדם, ואנו עוסקים כאן בביאור ההשתדלות הרצויה בעניין זה.

הפשוט לא שייך כלל למדרגות הללו של אהבה ויראה עליונה, היות והוא מלא ביצרים ופניות. אין לאדם לעסוק ברגשות נעלים אלו כל עוד הוא נגוע בפניות היצר והמידות הרעות ואינו עובד את השם לשם שמים ובטהרה. ראשית כל, עליו לעבוד ולעמול כדי לזכך ולתקן את עצמו.

לגישה זו שתי השלכות: האחת, שהאדם נשאב לעיסוק קר ומייסר סביב ההתמודדות לתיקון מידותיו, היינו רק בבחינת 'סור מרע', ואינו עוסק, או ממעט מאוד לעסוק, בפיתוח רגשות לבבו כלפי ה' יתברך. אדם זה אינו מצמיח כוחות חיים, שמחה ואהבה, אלא שקוע בד' אמות של איסורים וצמצום. ההשלכה השניה לגישה זו נוגעת לתקוותיו ושאיפותיו של האדם בעבודת ה' שלו. אם רואה האדם את עצמו כמי שאינו ראוי לבוא בשערי האהבה והרוממות, הרי שכל תקוותו בעבודת ה', היא לכל היותר להצליח וליישר את מידותיו באופן סביר, ובודאי שלא ידמה בנפשו לצפות ולכסוף לכך שיגיע למדרגות עליונות וגבוהות בעבודת ה'.

הגישה השנייה סבורה שבליבו של יהודי קיימת אהבה מסותרת לה' יתברך, אך אהבה זו טמונה בעומק הלב, וישנו שקר גדול העוטף אותה. כדי לעורר את האהבה ולגלותה, ולהפוך אותה לכוח שמפעיל ומקדם את היהודי בעבודת ה', נצרכת עבודה גדולה של התבוננות.

הגישה השלישית נוקטת שאהבת ה' ויראתו קיימות בליבו של היהודי באופן טבעי. הנשמה הטהורה שבקרבנו רוצה לשמח את ה' ולעובדו, וצריך רק לעורר אותה ולגלות את הרגשות הנפלאים הללו. לצורך כך, אין צורך בעבודה רבה של התבוננות מעמיקה וחודרת. רגש זה קיים באדם, וכל שנצרך זה להשקות,

רכ | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

לדשן ולטפח אותו, ואז הוא יפרוץ מאליו⁶. וכן לגבי אהבת הזולת – אין צורך לייצר אותה יש מאין, שכן היא קיימת מאליה. כל שצריך לעשות זה להסיר את החסימות העומדות בפניה, ואזי תזרום בשמחה וחדווה. בגישה זו הלכו רוב הצדיקים, זכותם תגן עלינו, הן בתנועת החסידות והן מחוצה לה, וגם אנו נצעד בעקבותיהם.

חמשל – אהבת איש זרעחו

כיון ששיר השירים מגלה לנו שניתן ללמוד מהאהבה שבין איש לאשתו על האהבה שבין האדם לבוראו, ננסה ללמוד מדרכי הגילוי והפיתוח וההעצמה של האהבה האנושית בין איש לאשתו על הדרכים לפתח ולהעצים את האהבה שבינינו לה' יתברך. לעניין זה יש אפשרות לראות את האהבה שבין איש לאשה רק כדוגמא לאהבה חזקה שבין איש לרעהו, ולכן ניתן יהיה ללמוד את הדרכים הללו גם מאהבה גדולה שבין אדם לחבירו. נבאר כעת, בעזרת ה', את המשל, היינו מה הן הדרכים להעצמת האהבה שבין איש לאשתו ואיש לרעהו. לאחר מכן, בשלב הנמשל, נראה כיצד לפתח את אהבת ה' באותן הדרכים.

6. כך למשל כתב האדמו"ר מפיאסצ'נה הי"ד בספרו הכשרת האברכים (פרק ד): "לא התרגשויות חדשות עליך לבקש, ולא התפעלות מן השמים... כי הכל בך. התרגשות בך, וגם אתה איש מתרגש, ועליך להשתדל רק להכיר אותך ואת אשר בך מתרחש. נפשך מלאה התפעלויות, צעקות ותחנונים, ועליך רק ליתן לה מצע בקרבך, שעליה תתגלה ותתחזק".

דיבורי אהבה

תובנה ראשונית ובסיסית לגבי האהבה היא, שיש לדבר עליה כדי לשמרה ולהעניק לה ממשות. כמובן, אין מדובר על דיבורים חיצוניים וריקים מתוכן, אלא על האמת שהאדם מרגיש בליבו.

הדיבור הוא אחת מסגולות האדם הגדולות⁷, וכדברי הגמרא: "דברים שבלב אינם דברים" (נדרים כח ע"א ועוד), כלומר, למחשבות שאדם חושב בליבו בלבד ואינו מוציאן בשפתיו יש חשיבות מוגבלת. אחת מהסיבות לכך היא שהעולם הזה כשמו יש בו מימד של העלמה לדברים הפנימיים שבו, והדברים שבולטים מבחינה חיצונית הם הדברים שתופסים יותר 'נפח' ו'משקל' במציאות, ואילו הדברים הפנימיים שאינם בולטים באופן חיצוני נדחקים לשוליים ולא מקבלים את המעמד הראוי להם באמת. מחשבות והרגשות פנימיות עלולות להישאר בתוך הלב ולא לבוא לידי ביטוי במציאות, ולהיבלע בתוך ה'רעש' של העולם החיצוני. כאשר מבטאים את המחשבות וההרגשות הללו בדיבור, הן באות לידי ביטוי במציאות והן מקבלות משנה תוקף.

שיר השירים מבטא נקודה זו באופן מובהק. מגילה זו בנויה בחלקה הגדול כדו-שיח בין אוהבים, המבטאים את רגשותיהם בפה מלא, ונענים בהתאם, אהבה כנגד אהבה: "הִנֵּךְ יְפֵה רְעִיתִי הִנֵּךְ יְפֵה עֵינֶיךָ יוֹנִים. הִנֵּךְ יְפֵה דוּדִי אֵף נָעִים" (א, טו-טז); "יוֹנִתִּי בַּחֲגוּי הַסֵּלַע בַּסֵּתֶר הַמְּדֻרָּגָה הָרְאִינִי אֶת מְרַאֲיֵךְ הַשְּׁמִיעִינִי אֶת

7. וכמו שמתרגם אונקלוס על הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה" (בראשית ב, ז) – "וַיְהִי בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְּאָה" (ותהי באדם לרוח מדברת). הדיבור הוא התכונה העיקרית שמבטאת את החיים של האדם.

רכב | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה... דודי לי ואני לו הרעה בשושנים" (ב, יד; שם טז): "גן נעול אחתי כלה גל נעול מעין חתום... יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו" (ג, יב; שם, טז), וכן הרבה על זו הדרך.

עשיה משותפת

האהבה אינה יכולה להישאר ברובד התיאורטי, המופשט, בלבד. היא צריכה להתבטא בעשיה משותפת. גם בשיר השירים אנו רואים שהדוד והרעיה עורגים לעשות דברים ביחד, ולו גם דברים פשוטים של מה בכך: "לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים" (ז, יב-יג).

הטעם לכך הוא שהעשיה המשותפת מהווה חלק משמעותי מהחיזוק וההפעלה של האהבה, ובלעדיה האהבה עלולה להתמסמס. עשייה הזו יכולה להיות בכיוונים שונים, כגון עבודה פיזית משותפת או לימוד ביחד. העשיה איננה רק אמצעי להיכרות הדדית ויצירת קשר, אלא הרבה יותר מכך: העשיה יוצרת התגלות של הנפש. כשאדם יוצר ופועל, הוא מגלה חלקים שונים מנפשו, כגון כוחות המחשבה והיצירה המיוחדים לאישיותו. כשהעשיה הזו נעשית בשיתוף עם בת זוגו, הרי שהנפשות המתגלות מתחברות יחדיו.

הקשבה והבנה

ההבנה וההקשבה חשובות עד מאוד בשביל האהבה. כדי לפתח אהבה אמיתית, צריך להבין ולהרגיש את השני, להטות אליו אוזן קשובה, ולנסות – עד כמה שאפשר – להיות במקום הנפשי שלו, שממנו הוא רואה את המציאות. וכמו שכותב הרמב"ם: "ועל פי הדעה – על פי האהבה (יהיה גודל האהבה): אם

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רכג

מעט – מעט, ואם הרבה – הרבה" (הלכות תשובה י, ו). על בסיס דבריו ניתן לומר שגם אהבת הזולת תלויה בשאלה כמה 'יודעים' אותו.

הסיבה הבסיסית לחשיבותה של ההבנה ההדדית, היא משום שמבלעדיה מגיעים בני אדם בקלות רבה לחיכוכים ומריבות⁸. אך מעבר לכך, ההבנה וההקשבה לשני נצרכת מאוד בשביל להתחבר לזולת מבחינה רגשית. ככל שחברים מבינים טוב יותר אחד את השני, כן מתעצמת נקודת החיבור והאהבה ביניהם.

בשביל להגיע להבנה אמיתית של הזולת, אי אפשר להישאר ב'מקום' שלי, בנקודת ההשקפה שלי. יש לנסות להתבונן על העולם מזווית הראיה המיוחדת של האחר. לכל אדם יש את העניין המיוחד שלו, את הדברים החשובים לו ואת דרך ההסתכלות שלו על העולם. מה שנדרש ממנו זה להבין שגם לחברו יש את העניין והדרך המיוחדים לו. לעתים יש לצאת מההסתכלות הפרטית ולהיפתח אל העולם של החבר, לנסות להבין אותו ולהתבונן מתוך זווית הראיה שלו.

בשיר השירים נשזר הקשר בין הרעייה ודודה בחוטים עדינים, מתוך התבוננות עמוקה במקום הנפשי בו מצוי בן הזוג: "השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ... דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים: ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי

8. וידועים דברי חז"ל במדרש, שכאשר בלבל ה' את שפת בוני מגדל בבל, הם הגיעו לשפיכות דמים: כאשר היה אחד מהם אומר לחברו 'תן לי קרדום', הלה היה נותן לו מגרפה, ובתגובה לזה היה המבקש מכה את חבירו ופוצע את מוחו (בראשית רבה לח, י).

רכד | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

לך" (שם ב, ז-י). הרעיה מבינה שהקשר צריך להתפתח, להבשיל; היא מבקשת שלא לעורר את דודה בטרם זמנו, כשיחליט שהגיע זמנם להתאחד שוב. הדוד עצמו עוקב אחריה בדאגה, משיח עליה, מצפה לטובתה, עד שהוא מרגיש שמא הגיע הזמן, והוא קורא אותה לצאת אחריו אל חיים משותפים. בכך עסקו בהרחבה שתי השיחות הקודמות.

יעד זה של הבנת הזולת אינו קל להשגה, ופעמים רבות הקשר בין בני זוג מתערער ואף ניתק בשל כך. בנישואין הקושי הוא מובנה, שכן העולמות הנפשיים של האיש והאישה שונים מאוד זה מזה, ועם זאת הקשר ביניהם מחייב ותובעני יותר מכל קשר שבין חברים. האהבה אינה יכולה לפרוח מבלי שהבעל והאישה ישימו עצמם במקום בן זוגם, ויחשבו כיצד הוא רואה את המציאות, מה עובר עליו, מה הוא צריך, וכיצד אפשר להביאו למקום טוב ומאושר יותר; הסתכלות זו לא רק מונעת מתח וכעס בזכות העין הטובה שהיא מעניקה למתבונן בה, אלא מאפשרת לאיש ולאישה להציל את בן זוגם מהבדידות שבעמל החיים, וקושרת אותם בקשר אמיץ של יחד אמיתי. גם בין איש לרעהו נקודה זו חשובה ביותר בקשרי חברות. בחורי ישיבה, למשל, מכירים היטב את הקושי ללמוד עם חברותא שאינו 'משדר על אותו הגל'.

חשוב מאוד להפנים שהצלחתו של כל קשר תלויה בשאלה עד כמה אנו מסוגלים לצאת מה'אני' שלנו כדי להבין את השני באמת. קניין מידה זו דורש הרבה סבלנות ואהבה, אך אם עומדים בניסיון זה מגלים שדווקא ככל שהשוני בינינו ובין הזולת הוא גדול יותר, כך ניתן להפיק מהקשר דברים גדולים ונפלאים יותר.

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רכה

אין אנו נדרשים לבטל ולמחוק את עצמיותנו. הבנת השקפתו של הזולת אינה גורעת מחשיבות השקפתנו, אישיותנו ועולמנו אנו. החידוש שבהקשבה הוא שמלבד ההבנה שגם דרך אחרת משלי היא לגיטימית, הרי שיתרה מכך, המפגש בין שתי הדרכים מביא אותן לתרום זו לזו ולהפרות זו את זו.

עצה טובה למעלה זו היא לסגל נקודת מבט של אנתרופולוג או זואולוג (אדם החוקר התנהגות בני אדם או בעלי חיים). כשם שאנתרופולוג מסתכל על מושא מחקרו כשכל כולו מרוכז בניסיון להבין את עניינו המיוחד ואת דרך מחשבתו, כך אנו צריכים להסתכל על 'השונה' שבזולתנו⁹. אם נסגל את הגישה הנפלאה הזו, לפיה כל אדם יכול ללמדנו דברים חדשים, נזכה להתבונן באופן אחר לחלוטין על הסובבים אותנו ולגלות בהם מה שלא היינו מגלים בהסתכלות הרגילה – עומקים מיוחדים, תכונות ומידות שלא הבחנו עד עתה במעלתן, דרכי התנהלות שיש לנו מה ללמוד מהן, ועוד. הסתכלות זו מאפשרת להרגיש את השני באמת, ולהתקשר אליו באהבה אמיתית.

שמחה

השמחה מביאה לאהבה. באופן טבעי אנו נמשכים לאנשים שמחים ורוצים להיות במחיצתם, שכן השמחה פותחת את הלבבות: "משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה

9. האנתרופולוג יודע שכמה שהוא יהיה יותר 'שקט' ובלתי מעורב (ולפעמים אף נסתר) מהקבוצה שאותה הוא חוקר, כך הבנתו אותה תהיה טובה יותר. אמנם מובן מאליו שישנו הבדל גדול בין ההסתכלות של האנתרופולוג לבין ההסתכלות שאנו רוצים לקנות. בעוד שהחוקר עשוי להסתכל על מושאי מחקרו בהתנשאות ומלמעלה למטה, ההסתכלות שלנו על חברינו צריכה להיות מתוך ענווה גדולה.

רכו | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

ונשמחה בך נזכירה דדיך מיין מישרים אהבוך" (שם א, ד). שיר השירים איננו רק שיר של אהבה, אלא שיר של אהבה המבטאת שמחה, הנאה הדדית ועונג שהדוד והרעיה מפיקים זה מזה. המגילה נפתחת בשמחת וחדוות הזוגיות הזו; בזכותה מתחיל הקשר המורכב שלהם, והיא המניעה את חיפושם אחר איחוד של חדווה ואושר הדדיים. מימד השמחה מלווה את המגילה בהיבטים שונים: בתיאורי הטבע המאירים, ביופי והחן שמוצאים בני הזוג זה בזה ועוד. באווירה שכזו האהבה יכולה לפרוח, הנפש מתמלאת בתעצומות לרגעי הקושי, ובחדווה לקראת המפגש המיוחל.

לעומת זאת, קשה לאהוב אדם השרוי בעצבות. חכמים אמרו: "ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר: 'ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' (מלכים ב' ג, טו)" (שבת ל' ע"ב). במקומות רבים מתואר עד כמה מחשיכה העצבות את הנשמה, ולעומת זאת, השמחה מאירה אותה¹⁰.

10. ראה ספר חרדים (הקדמה למצוות, ד): "וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקדש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית"; מאור ושמש (פנחס ד"ה או יאמר וידבר): "והנה הנפש והרוח הם שורים בתוך האדם תמיד, אבל מדריגת הנשמה אינה שורה בתוך האדם, רק לעתים כשהצדיק הוא בשמחה גדולה ובדביקות גדול, אז שורה עליו הנשמה, לפי שהיא מדריגה גדולה עד למאד, והיא אינה בתוכו רק חופפת עליו לעתים כשמכין את עצמו בהכנה דרבה"; ועוד.

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רכז

הקב"ה הוא מקור השמחה: "הוד והדר לפניו ע'ז וחדוה במק'מ" (דברי הימים א' טז, כז), ועל פסוק זה אמר רב פפא: "אין עציבות לפני הקב"ה" (חגיגה ה' ע"ב), חכמים קבעו לומר (בברכת הזימון שתקנו לסעודת שבע ברכות) ש"ברוך אלוקינו שהשמחה במעוננו". משום כך הנשמה, שהיא חלק אלוה, נמשכת אל השמחה. וכן להיפך – המפגש עם העצבות הוא בלתי נסבל עבודה.

כשאדם שרוי בשמחה, נשמות אלו שסובבים אותו נמשכות אל שמחתו. הם שמחים בשמחתו והוא שמח בשמחתם, וממילא הקשר מתהדק והולך. ככל שהזולת יותר מאיר ושמח, כך גדלה אהבתנו אליו, וככל שאנו שמחים בו יותר, כן ישמח הוא בנו ויגביר את אהבתו אלינו. זו הדרך בה מתחברות נשמות ה'עים זו לזו בקשר של אהבה הולכת וגוברת.

להרגיש את האהבה של הזולת

בשיר השירים אנו רואים שהדוד ורעייתו מקפידים להביע את אהבתם באופן מופגן שאינו מתפרש לשני פנים; בדברי חיבה וריצוי הם מבהירים זה לזה כמה אוהבים הם, וכשישנו משבר של ריחוק, הוא נוצר כאשר הרעיה מתמהמהת מלהראות את אהבתה: "קול דודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קִנְצוֹתִי רסיסי לילה. פשטתי את כְּתִנְתִּי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם" (שם ה, ב-ג). אך למרות הריחוק שלה, קולו האוהב של הדוד מעורר אותה לבסוף; היא מתעוררת ואהבתה לדודה בוערת בלבה: "דודי שלח ידו מן החר ומעי המו עליו: קמתי אני לִפְתֹּחַ לדודי... נפשי יצאה בדברו... השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני... חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלם" (שם, ד-טז).

תהליך זה של התעוררות האהבה בנפשו של הנאהב מתרחש, שכן טבע האדם הוא: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט). כשאדם מרגיש שחברו רוצה בו ומשתוקק לקשר איתו, הרי שאהבתו אליו מתחזקת. תחושת הנאהבות מספקת צורך בסיסי בנפש: היא ממלאת את האדם בטחון עצמי בריא, והרגשה ש"יש לו מקום" בעולם. סיפוק צורך זה הוא היסוד לאהבה, לשמירתה ולטיפוחה. מטעם זה ציוו חכמים שיאהב אדם את אשתו כגופו וכבדה יותר מגופו, וכן ציוו על האישה שתכבד את בעלה מאוד ותעשה את רצונו (יבמות סב ע"ב, קידושין לא ע"א; רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ט-ה"כ). הפגנת הרצון הטוב כלפי הזולת קושרת את בני הזוג או החברים זה לזה באהבה עזה, ובלעדיו מאבד הקשר את משמעותו עם הזמן ונשחק עד דק¹¹. גם בחינוך הרגשת האהבה היא קריטית ואי אפשר בלעדיה. האהבה היא החמצן שיוצר את הקשר בין ההורה או המורה לבין הילדים.

ברובד הפנימי יותר, ההסבר לכך שהאדם אוהב את אוהבו הוא, שמקור האהבה הוא בה' יתברך האוהב את ברואיו ומשפיע אור אלוקי על העולם; אור זה של אהבת ה' הוא המחבר בין אדם לאלוקים, ואין לנו אושר גדול ממנו. על כן

11. ובגמרא נאמר שאפילו בעלי חיים, כביכול, זקוקים להרגיש נאהבים, ורק מתוך כך מגיעים לחיבור עם בן-זוגם: "דרך ארץ (היינו למדים), אלמלא נתנה תורה מתרגול, שמפייס (את התרגולות, כלומר אומר לה דברי קרבה וריצוי) ואחר כך בועל. ומאי מפייס לה? אמר רב יהודה אמר רב, הכי קאמר לה (כך הוא אומר לה): זביננא לך זינא דמטו לך עד כרעיק (אקנה לך מלבוש שמגיע עד לרגליך). לבתר הכי אמר לה (אחר כך הוא אומר לה): לישמטתיה כרבלתיה דההוא תרגולא אי אית ליה ולא זביננא לך (תשמט כרבולתי אם יש לי במה לקנות לך ולא אקנה לך!) (עירובין ק' ע"ב, וראה רש"י שם).

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רכט

נשמת האדם נמשכת לנשמת האוהב, שכן חשה היא את אור ה' המאיר לה דרך נשמה אוהבת זו, וחפצה היא בקרבתו. ובאמת, בני אדם נמשכים לכל אדם האוהב את הבריות, אך במיוחד כאשר האהבה מכוונת אליהם באופן אישי.

להרגיש את ההערכה של הזולת

גם כשאדם מקבל מחברו יחס של הערכה והוקרה, מתעוררת בו אהבה לחברו. אמנם הכבוד "אינו אלא הבל הבלים המעביר את האדם על דעתו ועל דעת קונו ומשכחו כל חובתו, ומי שמכירו ודאי שימאס בו וישנאו" (מסילת ישרים פכ"ב); אולם הערכה אמיתית, שמגיעה מתוך הכרה עמוקה של החבר בערך האמיתי שלי, היא צורך טבעי של האדם, ולפחות בשלבים הראשוניים של העבודה הרוחנית היא מסייעת לו להיבנות¹².

הרעיה מתנצלת על שהושחרה מהשמש בשל העבודה המפרכת שהטילו עליה: "אל תראוני שאני שְׁחַרְחֶרֶת ששזפתני השמש בני אמי נחרו בי שמני נטרה את הכרמים" (שם א, ו). אולם דודה אינו מתייחס לשחרוריתה זו: "אם לא תדעי לך היפה בנשים... לְסָסְתִי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי. נאוו לחייך בתרים צוארך בחרוזים. תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף" (שם שם, ח-יב). הדוד מכריז באוזניה שהיא לא רק יפה, אלא היפה בנשים, וזאת יתגלה כשיעטרנה בתכשיטים.

12. הרמח"ל במסילת ישרים מציע בתחילת הדרך (פ"ד) להשתמש בצורך בכבוד כמנוע וככלי עזר להתקדמות, ובהמשך (פ"א) מדריך לברוח ממנו ולהיגמל מהתלות בו. יש להאריך בהסבר היחס הנכון בין הדברים וההתייחסות הבריאה לצורך בכבוד, אולם אין זו המסגרת המתאימה לכך.

לראות את מעלות הזולת

כתב ר' אלימלך מליז'נסק ב'תפילה לפני התפילה': "(אדרבה, תן בליבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם". יש להקשות על בקשה זו: לכאורה, ראוי היה שנבקש מה' שיזכנו במבט אמת לראות את חברינו כפי שהם, למען לא נטפול רעה על מי שאין בו מחד, ומאידך, שנדע להתרחק ממי שאין תוכו כברו! אמונים אנו על דבר ה' לשמואל הנביא: "כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב" (שמואל א' טז, ז); אם כן, על כך יש להתפלל! שנזכה להבחין בין צדיק ובין רשע. מדוע להתפלל שנזכה לראיה המעוותת לכאורה את המציאות?

אך האמת היא שהראיה הנכונה של המציאות האנושית זקוקה למבט הזה, של עין טובה והתעלמות מהחסרונות. ניתן לדמות זאת לראייתם של העופות הדורסים: בשעה שעוף דורס דואה בשמים, אין הוא רואה את כל מה שמתחתיו בפורפורציה שווה. על מנת שיוכל להתמקד בטרף הקטן הנע במרחקים עצומים ממנו, עליו לעוות את ראיית המרחב שתחתיו, כך ששאר הפרטים יטושטשו ויהיו טפלים לתמונה עיקרית אחת: הטרף. ללא עיוות זה בראייתו של הדורס, הוא לא יוכל לעוט על טרפו ולתופסו מגובה של מאות מטרים וממרחק של מספר קילומטרים.

ר' אלימלך מחדש לנו, שבאותו האופן עלינו לראות את המציאות. כדי לזכות ב'טרף', היינו המבט הנכון, האלוקי על המציאות, העולם והאדם, עלינו 'לעוות' כביכול את ראייתנו ולהתמקד בדבר אחד בלבד: בטוב שבחברינו. בידינו הבחירה על מה למקד את מבטנו ועל מה לא, מה לראות בהגדלה יתרה ומה לטשטש ולבטל. זו לא הסתכלות מעוותת כלל, שכן גם במי שמלא חסרונות יש טוב, טוב אמיתי שְׂיָקֵר בעיני ה'. עלינו

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רלא

להבין ולהפנים שכל יהודי ויהודי רוצה אך ורק לעשות טוב; נשמתו – שהיא מהותו האמיתית – רוצה אך ורק לעשות את רצון ה'. ומשום כך, כל חסרונותיו והדברים השליליים שבו, הם חיצוניים וטפלים לו, שכן אין הם משקפים את ה'אני' האמיתי שלו. בזכות הבנה זו נוכל לבחור למקד ולכוון את ראייתנו רק לטוב שבזולת, ולא לראות כלל את החסרונות, שכן זו הראייה האמיתית.

כשיהודי זוכה להסתכל על כולם באופן נפלא ומתוק זה, ממילא מתגברת אצלו האהבה לחבריו. על כן דרך זו היא חשובה ומרכזית במיוחד במשימת חיזוק האהבה.

מודעות פנימית לגעגועים

דיברנו עד כה אודות הדרכים לחיזוק הקשר והאהבה לזולת. יש לדעת שנקודת מפתח בעבודת-נפש זו, היא היכולת לזהות את אותם הרגשות כלפי הזולת בפנימיותנו. זיהוי זה מאפשר לרתום רגשות אלה למלאכת קודש זו של אהבה. כשאדם חש שהוא מתגעגע לרעייתו או לחברו, עומדות בפניו שתי דרכים: האחת, להתעלם מהגעגועים, וממילא לגרום להם להיחלש, ולעיתים אף להיעלם לחלוטין. השנייה, להתמקד בגעגועים אלו, לחוש ולהרגיש אותם. ההתמקדות בגעגועים, בתחושת החוסר ובהשתוקקות כלפי השני, מעצימה ומגבירה את הרגש. וכשמרגישים את הגעגועים במלוא פנימיות הלב, האהבה מתעצמת מאוד.

בשיר השירים, בני הזוג מלבים את געגועיהם ורגשותיהם החמים זה כלפי זה: "על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו. אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי" (שיר השירים ג, א-ב). הרעיה מתעוררת לחפש אחר אהובה, היא אינה מדחיקה זאת; היא

רלב | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

קמה, מחפשת, ואינה שוקטת עד למימוש אהבתה: "עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שהביאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי" (שם, ד).

מודעות פנימית לשמחה שבאהבה

לאהוב – זו שמחה גדולה. מי שזוכה לאהוב את חבריו באמת, זוכה לשמחה רבה, משום שהנשמה מאושרת כשמאפשרים לה לאהוב כטבעה הטהור: "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" (שם ז, ז).

אולם גם שמחה זו ניתן להחניק ולהשבית. לעתים אנו עושים זאת מתוך מבוכה, ולעתים בשל חוסר מודעות, שכן בני-אדם רבים אינם מרשים לעצמם להרגיש שהם אוהבים, ולהרגיש שהם שמחים על שהם אוהבים. באופן תת-מודע הם אומרים לעצמם שאין זה יתכן, שזה לא בסדר, שזה באמת לא כך... התוצאה של הדחקה זו היא דעיכת השמחה, ועמה גם האהבה עצמה. לעומת זאת, כאשר האדם מודע לשמחה שבאהבה, ומתבונן בשמחה שנגרמת לו מקשר זה, הרי שאהבתו מתעצמת עד מאוד.

הנמשל – אהבת האדם לבוראו

כפי שנאמר בהקדמה, הדרכים לפיתוח האהבה בין איש לאשתו ובין איש לרעהו הן הן הדרכים לפיתוח האהבה לה'; כעת נסביר בעזרת ה' את הנמשל בתשע הדרכים שהתבארו לעיל, ביחסנו לאהבת ה'. כל דרך ודרך היא נקודה שעלינו לעבוד ולפתח אותה בעזרת ה', בשמחה, באור ובטוב לבב.

דיבורי אהבה

עלינו לדבר אל ה' דיבורי אהבה, לומר לו שאנו אוהבים אותו ורוצים בו. עלינו לספר לו שאנו שמחים בתורתו, שמחים במצוותיו, שמחים לעבוד לפניו. ביטוי רגשות אלו על ידי הדיבור, מעצים מאוד את נקודת האהבה של האדם לקדוש ברוך הוא. יחסים 'קרים' עם ה' יתברך מצמצמים את הקשר עמו, וממילא גם האהבה אליו אינה מתפתחת.

הנשמה שלנו היא "חלק אלוה-ממעל", קדושה וטהורה, היא מכוונת ומדויקת, ורוצה רק בטוב האמיתי. כשם שמעיין מים חיים מפכה בעוז אם דרכו פנויה, אך חרב אם סותמים את פתחו בעפר ובזך, כך גם הנשמה. הנשמה היא עדינה, 'בת מלך' כלשון חז"ל (קהלת רבה ו, ז). אם לא מאפשרים לה מרחב להתבטא במציאות – קולה העדין נבלע בגסות העולם והיא מתכווצת ומסתתרת.

כאשר אנו אומרים דברים שהנשמה שמחה לשמוע, היא מקבלת את הכוח, את המקום ואת הביטוי שלה בעולם והיא עולה ופורחת. הנשמה שלנו היא הדבר היקר לנו ביותר, ואנו צריכים להשקיע את כל המאמצים שביכולתנו כדי לשמח ולענג אותה, שכן שמחת הנשמה היא אושרנו בכל עמלנו בעולם הזה. היות ונשמתנו מלאה באהבה לה', הרי שביטוי אהבה זו בדיבור מענג ומשמח את נשמתנו. שמחה זו נובעת מכך שהנשמה מרגישה שהיא נמצאת במקומה האמיתי ומצליחה להתגלות ולהביע את עצמה. וכשהנשמה, שהיא הגילוי האלוקי שבנו, שמחה ומתעצמת – חלה בנו ברכת ה', שנאמר: "בכל המקום אשר אזכיר את שמי (אביע ואבטא את ההתגלות שלי, שהיא הנשמה שבך) – אבוא אליך וברכתך" (שמות כ, כ).

עשייה משותפת

הקב"ה נתן לנו את תורתו הקדושה ואת מצוותיו הנפלאות כדי שנתחבר אליו. אך אפשר ללמוד תורה ולקיים מצוות ללא דעת אלוקים – מבלי לראות בהקב"ה שותף ונוכח באמת, חס ושלום. אפשר אפילו להתפלל בצורה כזו – כמצוות אנשים מלומדה, מבלי לבקש את קרבת ה' כלל. אך אז האדם הולך ומתנתק מה', רחמנא ליצלן.

על האדם 'לפעול עם א-ל', כדברי חז"ל: "אמר רבי ירמיה בן אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת באהלי צדיקים ואומרת כל מי שפעל עם א-ל יבוא ויטול שכרו" (ירושלמי שבת פ"ו ה"ט; ויקרא רבה כז, ב) – לימוד התורה וקיום המצוות צריך להיות מתוך גישה של עשייה משותפת עם הקב"ה. וכן פירש הפני משה על הירושלמי: "כל מי שפעל עם א-ל – שהיה יגע בתורה ובמצוות". וכתב קרבן העדה (שם): "שעסק בתורתו ובמצותיו, שהרי הוא כאלו בורא עולמות".

ישנם שני רבדים לפעולה זו עם בורא עולם: האחד, ההפנמה שרק מה' יתברך לבדו מקבלים אנו את הכוחות והחיות לעסוק בתורה ובמצוות, ועל כן לימוד תורה איננו חכמה בעלמא הנזקפת לכוחו השכלי של האדם, אלא מִתַּת ה'. יתרה מכך, בעצם עשיית המצוות ולימוד התורה מתחברים אנו לה' יתברך, בורא כל העולמות, והשכינה הקדושה שורה עלינו (ראה נפש החיים שער א' פ"ו).

הרובד השני ב'לפעול עם א-ל' הוא האמונה בשליחותו של האדם בעולם, להיות שליחו של הקב"ה לתיקון עולם במלכות שדי. דהיינו, על האדם להקדיש את כל מעשיו ופעולתו בעולם כדי לתקן את העולם ולרוממו כרצון ה', למען גילוי כבוד מלכותו. במבט זה הקב"ה נוכח לא רק בתפילה או בלימוד

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רלה

התורה, אלא כל שעושה האדם בעולם אינו אלא למען כבוד ה' יתברך. וכן אמרה אביגיל לדוד: "כי מלחמות ה' אדני נלחם ורעה לא תמצא בך מִיָּמֶךְ" (שמואל א' כה, כח) – שמלחמותיו של דוד לא היו אלא למען כבוד ה', ללא כל פניה אחרת.

רובד זה מעוגן בהבנה המכרעת שהעולם נברא **חסר דווקא**, וזאת **כדי שהאדם ישלימו ויתקנו** כרצון ה', ובזה האדם פועל עם א-ל – שאין העולם משתלם אלא בעבודת האדם. וזהו שענה ר' עקיבא לטורנוסרופוס הרשע¹³ על שאלתו, "איזו מעשים נאים, של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם? אמר לו (רבי עקיבא): **של בשר ודם נאים!**" (מדרש תנחומא תזריע, ה)¹⁴.

הקשבה – להבין את ה'

הנקודה של הבנת ה' וההקשבה לדבריו היא משמעותית מאוד בפיתוח הקשר שלנו עם ה' יתברך. הקשר בין הקב"ה

13. נציב רומא ביהודה בעת מרד בר כוכבא, ומוציאו להורג של רבי עקיבא.

14. וזו לשונו המלאה של המדרש: "מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא: איזו מעשים נאים, של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם? אמר לו: של בשר ודם נאים... אמר לו: למה אתם מולין? אמר לו: אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך, שמעשה בני אדם נאים משל הקדוש ברוך הוא! הביא לו רבי עקיבא שבליים וגלסקאות. אמר לו (ר' עקיבא לטורנוסרופוס): אלו מעשה הקדוש ברוך הוא, ואלו מעשה ידי אדם. אמר לו (ר' עקיבא): אין אלו נאים יותר מן השבליים?! אמר לו טורנוסרופוס: אם הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו? אמר לו רבי עקיבא: ולמה שוררו (חבל הטבור) יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו? ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצות לישראל, אלא לצרף אותם בהם. ולכך אמר דוד: (כל) 'אמרת ה' צרופה' (תהילים יח, לא)".

רלו | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

לבינינו הוא דו-כיווני: הקב"ה מבין אותנו ומקשיב לנו, כדברי הדוד לרעייתו: "יונתי בחגוי הסלע... השמיעני את קולך כי קולך ערב" (שיר השירים ב, יד). כמו כן, גם אנו צריכים להשתדל להרגיש את הקב"ה, ולהבין את דברו אלינו. וכדברי הרמב"ם שהובאו לעיל: "ועל פי הדעה – על פי האהבה: אם מעט – מעט, ואם הרבה – הרבה" (הלכות תשובה י, ו).

הקב"ה מדבר אלינו ומגלה את רצונו בשתי דרכים: דרך התורה ודרך המציאות, ומתוך התבוננות בתורה ובמציאות יכולים אנו לגלות מה הקב"ה דורש מעמנו. ככל שיהודי לומד יותר תורה, כן מבין הוא יותר ויותר את רצון ה' המתגלה דרך התורה. כשמשה רבינו ביקש תשובה לשאלה בהלכות פסח, הוא עמד ושמע בפשטות את דבר ה' אליו – "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם" (במדבר ט, ח). כיום, למרבה הצער, איננו זוכים להתגלות זו, אולם עדיין מוטל עלינו להשתדל ללכת בעקבות משה רבינו.

יש להפנים זאת: הקב"ה מדבר אלינו בכל עת דרך התורה! אכן, אין זה דיבור נבואי ברור וחד כדרך ה' אל נביאיו, אך בכל אופן זהו דיבור של ה', ישיר ומיוחד אלינו, אל הנשמה האלוקית שלנו שמסוגלת לשמוע את קולו. כדי לשמוע ולקלוט את הקול הזה, עלינו להשתדל ללמוד תורה מתוך הקשבה עדינה ומכוונת. להיות מודעים לקיומו של הקול הזה, ולנסות להקשיב לו. ככל שנאזין טוב יותר – על ידי ריבוי קדושה וטהרה – כן נזכה להדרכה צלולה וברורה יותר.

כמו כן, צריכים אנו להתבונן על הנעשה בעולם מתוך אותו רצון להקשיב לדבר ה' אלינו ולהבין את רצונו. למשל, לראות את המצב הרוחני הקשה בארץ ישראל ואת צער השכינה שמשתקף מתוך כך. מתוך התבוננות מעמיקה וניתוח מעמיק

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רלז

של המציאות, ננסה להבין מה ה' רוצה מאתנו, מה הוא תפקידנו בשעה זו. כך גם בעקבות כל אירוע חריג, לטובה או לרעה ח"ו, עלינו לערוך חשבון נפש כללי, ולנסות להבין מתוך העמקה במה שאירע, מה הקב"ה מנסה לומר לנו, לאן הוא מכוון אותנו. על ידי הקשבה והתחברות זו נזכה בעזרת ה' לחזק ולהעצים את אהבתנו לה' יתברך.

שמחת ה' בעולם ובנו

יש הרואים את העולם כמקום קר וחשוך, מלא 'דינים', ניסיונות וקשיים, כמאורה של נחשים רעים, רחמנא ליצלן. על כל צעד ושעל מחכים לנו מכשולות ונפילות המביאים עלינו את דינה של גיהנום, כף הקלע ואכילת גחלי רתמים. הסתכלות כזו מביאה את האדם לטרוניות כלפי הקדוש ברוך הוא: מדוע בְּרָאָנו בעולם כה אכזר? גישה זו מביאה את האדם לראות את הקב"ה כמלא הקפדות וכעסים, עד שהוא עלול לאבד את האהבה לה', ח"ו.

גישה זו אינה נכונה. הקב"ה רוצה רק להיטיב לנו, כל דעביד לטב עביד (ברכות ס' ע"ב), הוא רחום וחנון, שמח ומאיר, רב חסד ומלא טוב: "באור פניך נתת לנו ה' אלוקינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום" (תפילת העמידה). עלינו לראות בכל דבר בעולם את טובו של ה', ועד כמה הוא משפיע על העולם שפע של חסד ואהבה. עלינו לדעת שהקב"ה הוא "מלך חפץ בחיים" (הוספה לברכת אבות בימים נוראים), ואיננו רוצה להעניש את האדם, אלא אדרבה, "כי לא תחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה; עד יום מותו תחכה לו אם ישוב מיד תקבלו" (פיוט 'ונתנה תוקף', מוסף לימים הנוראים).

להרגיש ולהפנים את אהבת ה' אלינו

עלינו להתחזק בהבנה ובהרגשה שהקב"ה אוהב אותנו, כפשוטו ממש. כל דברי הנביאים, ובפרט שיר השירים, מלאים בביטויי אהבה של ה' לעמו – "ואהבת עולם אהבתיך" (ירמיה לא, ג); "זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותיך" (שם ב, ב); "אהבתי אתכם אמר ה'" (מלאכי א, ב); "אני לדודי ועלי תשוקתו" (שיר השירים ז, יא); ועוד ועוד.

הפנמת אמת אדירה ומשמחת זו מביאה את האדם, בעזרת ה', לידי אהבת ה' עצומה. וכך כתוב בספר התניא (ליקוטי אמרים, מו): "אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט ונבזה... על אחת כמה וכמה שתתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך, בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דליבא לאין קץ, ואף אם לבו כלב האבן המס ימס והיה למים, ותשתפך נפשו כמים בכלות הנפש ממש לאהבת המלך. והנה, ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה, וגדול יתר מאוד בכפל כפלים לאין קץ, עשה לנו אלוקינך".

להרגיש את ההערכה של ה' אלינו

הקב"ה לא רק אוהבנו, אלא גם מכבד ומעריך אותנו. חז"ל הדגישו עד כמה חס הקב"ה על כבודו של כל יהודי ויהודי, ואמרו: "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה"¹⁵

15. והיינו איסורים דרבנן, שנדחים מפני כבוד הבריות, כגון בדיני מוקצה, עירובין ועוד. ומכל מקום, גם באיסורי דאורייתא למדו חכמים צדדים להיתר במקרה של כבוד הבריות, כגון המוצא אבדה שסחיבתה על מנת להחזירה לבעליה אינה לפי כבודו. עיין שם, וכן בש"ס במקומות רבים נוספים.

(ברכות יט ע"ב). אפילו על כבודם של חוטאים חס הקב"ה; חז"ל מסבירים מדוע הגונב שור וטבח או מכרו משלם את ערכו כפול חמש, ואילו הגונב שה ועשה לו כן משלם רק פי ארבע: "אמר רבן יוחנן בן זכאי: בא וראה כמה גדול כבוד הבריות; שור שהלך ברגליו – חמשה, שה שהרכיבו (הגנב) על כתיפו – ארבעה" (בבא קמא עט ע"ב). וכבוד הבריות שעליו מדובר כאן הוא על כבודו של הגנב. קל וחומר כמה חס הקב"ה על כבודו של כל אדם הרוצה להלך בדרכיו הטובות.

יתרה מכך, ה' נותן לכל יהודי ויהודי תפקיד חשוב מאוד בתיקון העולם, שכן הוא סומך עלינו ומפקיד בידינו אחריות גדולה, כדברי דוד המלך: "מה אנוש כי תזכרנו והן אדם כי תפקדנו. ותחסרהו מעט מא'לקים וכבוד תעטרהו. תמשילו מעשי ידיך כל שתי תחת רגליו" (תהילים ח, ה-ז). חז"ל גם למדונו ש"כל אחד ואחד חייב לומר, בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לו ע"א); כמו כן, לכל יהודי יש את החלק המיוחד ואת האות המיוחדת שלו בתורה (ראה לעיל עמ' קנב). כשנתבונן בכך ונפנים זאת, תתחזק אצלנו האהבה לה' יתברך.

לראות את חסדי ה'

הדרך השביעית שמנינו לחיזוק האהבה, היא לראות את מעלת החבר ולא את חסרונותיו. ודאי שכלפי הקב"ה הדברים אינם שייכים, משום שהוא משולל כל חסרון; אולם עולמנו הוא עולם חסר, שהסתר פניו של ה' מאפשר שימצאו בו צער, סבל, חושך וכדומה. העולם הזה, עשוי להטעות את הבריות לפקפק חס ושלוש, אודות טוב ה' והשגחתו, וממילא לעמעם את האהבה אליו יתברך. על כן צריך האדם ליישם בעצמו את דרך הראייה הנכונה. למרות כל הרע, על האדם לראות מעבר, 'לעוות' את ראיית המציאות לטובת ההסתכלות האמתית,

רמ | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

העמוקה, לפיה העולם הזה כולו חיות אלוקית, וכל רע אינו אלא הסתר של טוב אינסופי שעתיד להתגלות מתוכו. אם קשה לאדם להפנים אמת זו מתוך עיון כללי בלבד, הרי ששתי דרכים לפניו ללבות את אהבתו לה'. האחת, על ידי התבוננות בחסדים הגדולים והנפלאים שהקדוש ברוך עושה לו כפרט ולעם ישראל ככלל, בכל עת ובכל שעה ובכל דור ודור.

דרך נוספת לעורר בלב את אהבת ה' היא באמצעות ההתבוננות בנפלאות הבריאה המגלות את חכמתו האינסופית של הקב"ה והשגחתו המופלאה על העולם: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ – מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: 'צמאה נפשי לאלקים לא-ל חי' (תהילים מב, ג). וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו, ויירא ויפחד, ויידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד: 'כי אראה שמיך... מה אנוש כי תזכרנו' (שם ח, ד-ה)... כמו שאמרו חכמים בענין אהבה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם" (רמב"ם, הלכות יסודי התורה פ"ב ה"א-ה"ג).

מודעות פנימית לגעגועים

שתי הנקודות שלפנינו משמעותיות במיוחד כשמדובר על הקשר אל ה' יתברך. עלינו לזהות ולהבחין בגעגועים ובכיסופים שקיימים בנו אל ה' יתברך. האדמו"ר מפיאסצ'נה מדבר על כך שנפש האדם כל הזמן הומה, מתגעגעת וכוספת לה', אך האדם שאינו רגיש ואינו מאזין לנפשו, אינו שומע את צעקותיה ושוועתה. וכך הוא כותב: "נפשו של ההדיוט אינה חדלה מלהתנענע ומלפרכס, מלצעוק ומלהתחנן על נמיכיות עצמו..."

מאהבת איש לרעהו לאהבת ה' | רמא

והוא – או שאינו מרגיש מאומה, מפני שאינו נותן לב להקשיב את יללות וגניחות עניה סוערה זו... או שמרגיש הוא, רק (אבל) כיון שגם בשעה שמרגיש, רצונו, דעתו ומחשבותיו, ברפש דברי העולם נתונים, לכן גם המיית נפשו וקולה לקול ענות (קול חלש) הוא שומע" (הכשרת האברכים, פרק ד).

עלינו להטות אוזן ולהקשיב לרגשותינו, לשמוע את צעקת נפשנו ואת געגועיה לה' יתברך. געגועים אלו הם הן במישור האישי – להרגיש את הכיסופים שלנו לה' יתברך, עד כמה אנו משתוקקים ורוצים להתקרב אליו ולעשות אך ורק את רצונו; והן במישור הכללי – לראות עד כמה חסרה לנו המציאות של גילוי שכינה, עד כמה חסרים לנו בית המקדש, נבואה, מלכות וסנהדרין. כשאדם מתבונן בכך, מודע לחסר הגדול ומשתוקק למילוי, מתעצמת בו אהבתו לאבינו שבשמים.

מודעות פנימית לשמחה שבאהבה

כשם שההקשבה לכיסופינו וגעגועינו לה' מחזקים את האהבה, כך כשיהודי מזהה ומרגיש עד כמה נעים לאהוב את ה' ועד כמה דבר זה משמח את האדם, כדברי דוד המלך: "טעמו וראו כי טוב ה'" (תהילים לד, ט), "ואני קרבת אל'קים לי טוב" (תהילים עג, כח), ועוד – זה גופא מעצים מאוד את אהבתו שלו לה' יתברך.

וכך ממשיך האדמו"ר מפיאסצ'נה (שם) וכותב: "ולא רק את יללות וגניחות הנפש בלבד, האיש מזניח מלשמוע, או שומע אותן מפוחמות ומעוקלות ולא ידע מה שמע, רק (אלא) גם את צהלותיה ושמחותיה אשר שמחה היא בה', לא ירגיש, או ירגיש איזה התרגשות ולא ידע מה הוא מרגיש. כי לו הרגיש האיש את שמחתה בה', ואת נועם עליותה באהבה ויראה בשעה שהוא מתקרב אליו יתברך בתורה, תפילה ועשיית המצוות, ובפרט

רמב | שער ד: שיר השירים ומשמעותו לדורנו

בשבתות וימים טובים, כי אז לא בקל היה עולה ליצרו להרחיקו
אחר כך מנועם עליון הזה... ובאם שמע האיש את שירת נפשו
לה' בשעה שהוא אומר שירות ותשבחות, ואת שירת רוחו
ונשמתו חיה ויחידה שלו, הקמות לקול נפשו לשיר כאחת למלך
הכבוד הבוחר בשירה וזימרה... לו שמע האיש אף רחש לחש
מזה – כי אז את כל עצמו, עם כל רצונותיו, מחשבותיו, דיבוריו
ומעשיו, בפועל ממש רק בלתי לה' לבדו היה מקדש"

השמחה מעוררת את האהבה, והאהבה גוררת אחריה עוד
שמחה. ברוך הוא וברוך שמו, שזיכנו לעובדו במתיקות
ובשמחה.